

Concert 17 februari 2007

Franciscus Kwartet

**Lukaskerk
Ermelo**

8e Randmeerconcert - seizoen 2006/2007
zaterdag 17 februari 2007 20.00 uur
Lukaskerk (Veldwijk) - Ermelo

Franciscus Kwartet

Diana Morris (viool) - Pamela Kubik (viool)
Frank Brakkee (altviool) - Sebastiaan van Eck (cello)

Joseph Haydn
1732-1809

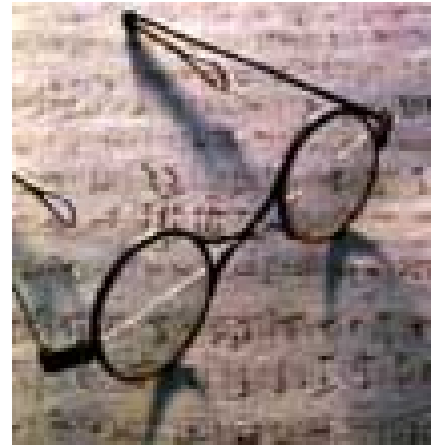
Strijkkwartet in D, opus 20.4,
Hob III.34 (1772)
- *Allegro di molto*
- *Un poco adagio e affettuoso*
- *Menuetto alla Zingarese – Trio*
- *Presto e Scherzando*

Joseph Haydn

Franz Schubert
1797-1828

Strijkkwartet nr 9 in g,
opus post. D 173 (1815)
- *Allegro con brio*
- *Andantino*
- *Menuetto: Allegro vivace – Trio*
- *Allegro*

De bril van Franz Schubert

~pauze~

Wolfgang A. Mozart
1756-1791

Strijkkwartet in d, KV 421(1783)
- *Allegro*
- *Andante*
- *Menuetto: Allegretto*
- *Allegro ma non troppo*

Wolfgang Amadeus Mozart

Het Franciscus Kwartet behoort tot de toonaangevende kwartetten van eigen bodem en geniet alom bekendheid vanwege zijn opwindende, intense spel en zijn interessante programmering. Het kwartet heeft een goedgevulde concertagenda en opnames zijn regelmatig op de radio te beluisteren.

Het Franciscus Kwartet speelt regelmatig op alle belangrijke Nederlandse podia zoals in de Kleine Zaal van het Concertgebouw te Amsterdam (in het seizoen 2001-2002 met een Spaanse avond met Boccherini, Arriaga, Turina en een Zondagochtendconcert met Bach, Haydn, Mendelssohn), Muziekcentrum Vredenburg, De Doelen en het Muziekcentrum te Eindhoven. In 1999 verzorgde het Franciscus Kwartet samen met de zangeres Jessye Norman een bijzonder succesvol concert in de Grote Zaal van het Concertgebouw in Amsterdam met werken van Chausson en Duke Ellington. Op uitnodiging van de Bayerische Rundfunk speelde het Franciscus Kwartet in München en in 2003 voor de Südwestfunk-Baden Baden in de Schwetzingen Festspiele. Ook maakte het kwartet een tweetal tournees naar Litouwen, met optredens op de festivals van Kaunas en in Vilnius. Na een zeer geslaagd debuut in Engeland zijn voor de nabije toekomst opnieuw concerten in Engeland gepland. Het Franciscus Kwartet nam een serie cd's op waarvan de eerste in samenwerking met de AVRO. In 2004 verscheen een veelgeprezen cd met het strijkkwartet op.132 van Beethoven. De cellist van het kwartet heeft intussen een reputatie opgebouwd de concerten op bijzonder levendige manier bij het publiek te kunnen inleiden.

Diana Morris studeerde aan de gerenommeerde Chethams School of Music te Manchester en in Londen bij David Takeno en Gyorgy Pauk. Zij vervolgde haar vioolstudie aan de Yale University in de VS. Ze maakte furore als soliste en als kamermuzikspeler in binnen- en buitenland en sleepte vele prijzen in de wacht. Diana woont sinds 1992 in Nederland en is momenteel eerste concertmeester bij het Radio Symfonie Orkest in Hilversum.

vervolg >>>

Pamela Kubik is van oorsprong van argentijnse afkomst. Ze kreeg haar eerste vioollessen van vader Rodolfo Kubik. Zij vervolgde haar opleiding bij Alejandro Eligovich aan het Conservatorium van Buenos Aires. Ze kreeg een uitnodiging om verder te studeren aan de beroemde Menuhin-school in Gstaad in Zwitserland waar ze viool en altvioolles kreeg van Alberto Lysy. Aan de Musikhochschule in Stuttgart behaalde zij haar eindexamen bij Susanne Lauterbacher. Zij speelde enkele jaren in de Deutsche Kammerakademie en werd concertmeester in de Klassische Filharmonie in Bonn. In 1997 kwam ze met haar man naar Nederland. Ze speelde als eerste violiste in het Radio Symfonie Orkest en tegenwoordig in de Radio Kamer Filharmonie. Ze heeft altijd veel kamermuziek gespeeld. Met het Ameral Quartett volgde zij lessen bij het Amadeus Kwartet.

Frank Brakkee studeerde altviool aan het Utrechts Conservatorium bij Nobuko Imai, Prunella Pacey en Ron Ephrat. Aanvullend volgde hij masterclasses bij o.m. Thomas Riebl, Isabelle van Keulen en Tabea Zimmermann. In 1992 behaalde hij zijn UM-diploma cum laude en in hetzelfde jaar begon hij zijn loopbaan bij het Radio Filharmonisch Orkest, waar hij nu soloaltist is. Daarnaast is hij de vaste altist van het Nieuw Ensemble waarmee hij op festivals over de hele wereld speelt.

Sebastiaan van Eck studeerde aan de conservatoria van Amsterdam, Parijs en Düsseldorf bij o.a. Johannes Goritzki en Dimitri Ferschtman. Hij maakte deel uit van de Camarata Lysy en de Deutsche Kammerakademie. Sinds 1981 is hij verbonden aan het Radio Symfonie Orkest. Hij speelt ook in het Cello Kwartet Amsterdam en is o.a. initiatiefnemer van de succesvolle Raadhuisconcerten in Hilversum en de Stichting Strijkkwartetten Nederland.

Het **Franciscus Kwartet** treedt voor de achtste keer voor ons op. Dat is zeer uitzonderlijk en een waardering voor de hoge kwaliteit en de interessante programmering. Een extra attractie zijn de mondelinge toelichtingen door cellist Sebastiaan van Eck. Hij geeft de muziek een kader waardoor de toehoorders in staat zijn de muziek nog bewuster te beluisteren. Deze toelichtingen scheppen een extra band tussen musici en publiek.

Enkele notities bij dit concert

Haydn, Mozart en Schubert waren zeer productief en schreven muziek van een ongelooflijk hoge kwaliteit. Alle drie trokken ze naar Wenen. Mozart en Haydn hebben elkaar gekend en elkaar beïnvloed. Zij zijn de belangrijkste componisten van de Weense klassieke periode. Beide hebben, samen met Beethoven, Schubert beïnvloed. Het concert begint met een zonnig kwartet van Haydn, daarna komen twee kwartetten in een mineur toonsoort.

De betekenis van **Haydn** is immens geweest. Hij heeft de symfonie ontwikkeld (en er meer dan 104 geschreven) en het strijkkwartet uitgevonden (en er meer dan 60 geschreven). Bij hem krijgen de vier instrumenten voor het eerst een gelijkwaardige rol. Door de opkomst van een welvarende middenklasse ontstond er een markt voor uitgaven van strijkkwartetten, die als grote voordeel hadden dat er geen klavier bij nodig was.

Een componist streeft naar afwisseling. Die kun je bereiken door bijvoorbeeld afwisseling in snelheid of in ritme of in toonsoort of in instrumentatie. Het eerste deel moet iets stevigs neerzetten. Dat mag niet te langzaam, want dan wordt de aandacht niet voldoende getrokken. Wel mag er eventueel een (korte) langzame inleiding zijn. Het eerste deel staat meestal in een vaste vorm, de sonatevorm, waarin twee (contrasterende) thema's een rol spelen. Daarna heeft de componist een keuze: eerst wat luchtigs, een dansje, een menuet (later scherzo genoemd), of eerst wat meer indringends: een langzaam, meer beschouwend deel.

Het uitwerken van dit nieuwe concept heeft Haydn veel hoofdbrekens gekost. Daarover leest u hieronder meer bij Mozart. In de zes kwartetten opus 20 experimenteert Haydn ook met de volgorde. In drie kwartetten komt het menuet als tweede deel, in de drie andere komt het menuet als derde deel, zoals in het kwartet van vanavond. (Deze discussie is nog steeds actueel: vorig jaar werd uitvoerig gesproken over het scherzo in de 6^e symfonie van Mahler: moet dat als 2^e of als 3^e deel gespeeld worden?)

Het tweede, langzame, deel in dit kwartet is een thema met variaties. Hier kun je goed de gelijkwaardigheid van de instrumenten waarnemen. Weliswaar begint de eerste viool met het thema, maar daarna komen de tweede viool en de cello solistisch aan bod.

Een paar maanden geleden hoorden we in Harderwijk het zigeuner-(piano)trio van Haydn met als laatste deel het rondo all' ongarese (rondo op z'n Hongaars). In dit kwartet zit een menuet op z'n zigeuners (alla Zingarese). Hier speelt Haydn met syncopen: accent geven op de (zwakke) tweede tel in een maat van drie tellen.

Schubert was 18 jaar oud in 1815. Hij componeerde ook in dat jaar al veel muziek, naast zijn werk als leraar: dit strijkkwartet, twee missen, 140 liederen, de tweede en de derde symfonie, vier toneelwerken, de eerste belangrijke composities voor piano.

De eerste 16 (!) strijkkwartetten schreef Schubert tot ongeveer 1818. Zij zijn geschreven als huismuziek en beleefden hun eerste uitvoering in het gezin bij zijn ouders. Schubert experimenteerde wel met instrumentale muziek, maar beschouwde zijn liederen als het echte werk. Erlkönig, ook uit 1815, werd later zijn opus 1, zijn eerste uitgegeven werk.

Dit kwartet schreef hij in de lente in acht dagen. Het werd thuis gespeeld en verdween op een stapel. Pas in 1863 beleefde het zijn openbare première en acht jaar later werd het uitgegeven. Het is een fijn stuk, al is het uiteraard niet te vergelijken met de diep gravende kwartetten die Schubert tien jaar later schreef.

Mozarts kwartet in d mineur is een van mijn lievelingswerken. (Mijn favoriet in Mozarts pianoconcerten is nummer 20, niet toevallig ook in d. Het slot van Don Giovanni en Mozarts requiem staan ook in d mineur, net als Schuberts indrukwekkende kwartet "Der Tod und das Mädchen")

Ik houd van reizen. Wat draai ik als ik na een lange reis thuis kom? Dit kwartet in d is dan dikwijls een van de eerste cd's die ik speel.

Niet alleen staat het kwartet in een mineur toonsoort, het begint ook met een sprong omlaag, nog wel over een octaaf, om er geen enkele onduidelijkheid over te laten bestaan dat we duistere emoties gaan beleven. Als Mozart in mineur componeert, schrik ik dikwijls. Veel pianoconcerten hebben het langzame deel in een mineurtoonsoort. Hoe goed ik ze ook ken, telkens is het weer schrikken als dat langzame deel in mineur begint na een meestal stralend eerste deel in majeur.

Haydn schrijft in 1772 de zes kwartetten opus 20, wat hem zeer veel inspanning kost, zo vernieuwend zijn ze. **Mozart** schrijft in 1773 de zes kwartetten KV 168 t/m KV 173 (en schrijft dan 10 jaar lang geen strijkkwartet meer).

Haydn ontwikkelt zich verder, heeft ook een pauze nodig van bijna 10 jaar en zet in 1781 een nieuwe standaard met de zes kwartetten opus 33. Dan zet Mozart zich aan het schrijven van de zes strijkkwartetten die nu als de Haydn-kwartetten bekend staan. Voor geen ander werk heeft hij zich

zo moeten inspanssen, getuige het aantal doorhalingen en wijzigingen die de originelen laten zien. Hij zegt later: "Haydn heeft me geleerd hoe je een strijkkwartet moet schrijven".

Als ze alle zes in 1785 af zijn, draagt Mozart ze aan Haydn op. (Dat was zeer ongebruikelijk: werken werden opgedragen aan adellijke personen, die daarvoor uiteraard betaalden. Mozart schrijft bij de uitgave van deze kwartetten: "Dit zijn de vruchten van een lange en moeizame arbeid.")

Ze ontmoeten elkaar in Wenen en spelen bij Mozart thuis deze kwartetten, met Haydn als eerste violist en Mozart op de altviool. (Op de tweede zitting speelt waarschijnlijk ook Mozarts vader mee, die toen net in Wenen was aangekomen.) Haydn is er zeer over te spreken en is er op zijn beurt weer door beïnvloed, maar zal nooit strijkkwartetten van dit niveau schrijven. (Dat zal pas Beethoven lukken.) Haydn noemt Mozart de grootste componist die hij kent.

Het vierde deel lijkt een lichte dans op een heerlijk ritme, met prachtige variaties. Maar de mineurstemming werpt er een donkere schaduw overheen.

Wouter Molendijk, 9 februari 2007

Voor geïnteresseerden volgen enkele verwijzingen.

Voor wie in structuur geïnteresseerd is en muziek kan lezen, over het Mozart kwartet:

<http://www.earsense.org/Earsense/4CH/ChamberBase/Mozart/Haydn/421/index.html>

Het kwartet van Schubert kunt u op het internet beluisteren:

<http://opus100.free.fr/fr/FSchubert4.html>

<http://streams.wgbh.org/online/play.php?xml=clas/cmdnewportmusicfestival1.xml&template=clas>

Meer informatie over de componist Joseph Haydn volgens Wikipedia (internet encyclopedie)

Biografie

Franz) Joseph Haydn (ook Josef; de naam Franz gebruikte hij niet) (Rohrau 31 maart 1732 - Wenen 31 mei 1809) was een Oostenrijks componist.

Haydn werd geboren in Rohrau op 31 maart 1732. Hij stamde uit een tamelijk arme Oostenrijkse familie. Zijn vader Matthias was wagenmaker. Joseph had een vrij moeilijke jeugd. Toen hij vijf jaar was nam zijn oom hem mee naar het stadje Hainburg waar hij naar school ging en muziekles kreeg. Op achtjarige leeftijd werd hij sopraan in het knapenkoor van de Stephansdom in Wenen. Daar bleef hij negen jaar, waarvan de laatste vier met zijn broer Michael. Zijn stemwisseling trad namelijk pas zeer laat in. Hoewel zijn mentor Georg Reuter hem probeerde over te halen zich te laten castreren heeft Joseph, mede op aandringen van zijn vader, geweigerd deze riskante ingreep te ondergaan. Toen zijn stem muteerde restte hem niets anders dan ontslag uit het koor. Hij had reeds uitgemaakt dat hij componist zou worden, wat zijn ouders ten zeerste afkeurden: zij vonden dat hun zoon meer voor het priesterschap in de wieg was gelegd. Natuurlijk zou een leven als kloosterling hem, zeker voor de eerstvolgende jaren, veel meer vastigheid geven, maar hij koos een moeilijker weg. De daaropvolgende jaren waren dan ook zwaar. Gelukkig bood Michael Spangler hem een zolderkamer aan in het Michaelerhaus op de Kohlmarkt in Wenen. Haydn hield zich met wat losse baantjes in leven, zoals het meespelen in ensembles, het geven van muziekonderricht en het begeleiden van zangers zoals Nicolò Porpora. Deze laatste bracht hem in contact met bekende operacomponisten als Christoph Willibald Gluck, Johann Christoph Wagenseil en Carl Ditters von Dittersdorf.

Na vier jaar klussen kreeg Haydn in 1755 eindelijk een vaste baan, namelijk als kapelmeester aan het hof van graaf von Morzin in Lukawitz, dankzij graaf von Fürnberg. In 1761 werd de kapel opgedoekt en kwam Haydn naar Eisenstadt, bij vorst Paul I Anton Esterházy. Deze werd een jaar later door zijn zoon Nicolaas I Jozef opgevolgd. In Esterhaza zou hij tot 1790 blijven. Als kapelmeester en hofcomponist had hij hier veel werk, want de Esterházy's waren grote cultuurliefhebbers. Haydn heeft dan ook vele werken geschreven voor het vorstelijk orkest. Alhoewel Haydn weinig in contact stond met grote muziekcentra als Wenen, verwierf hij toch een zekere faam door de vele gasten die bij de vorst op bezoek kwamen. Tussen circa 1765 en 1775 benoemt men zijn werk met "Sturm und Drang": het zit vol met snel afwisselende akkoorden, abrupte wisselingen en eigenaardige mineurharmonieën.

Tijdens zijn verblijf bij de Esterházy's schreef Haydn een enorm groot aantal werken waaronder pianowerken, liederen en 125 baryton-trio's; Nicolaus blonk immers uit op dit gamba-achtige strijkinstrument. Verder componeerde Haydn 18 opera's. Toen hij in 1782 bevriend raakte met Mozart en beseftte dat hij nooit diens niveau van opera's zou halen, was dit voor hem een doorslaggevend argument om na de dood van Nicolaus in 1790 niet naar de operastad Napels, maar naar Londen te gaan. Daar schreef hij de laatste 12 van zijn 106 symfonieën. Deze laatste symfonieën zijn ook zijn bekendste. Hij verbleef te Londen in 1791-1792 en 1794-1795.

In 1795 keerde hij definitief terug naar Wenen. Daar hield hij zich tot zijn dood in 1809 vooral bezig met religieuze muziek. Vele missen en twee oratoria, Die Schöpfung en Die Jahreszeiten heeft hij daar geschreven. Deze werken waren zijn laatste en getuigden nog van een geweldige schepingskracht, die door de faam van Beethoven (met wie hij niet goed kon opschieten) en door de tand des tijds snel in de vergetelheid dreigden te belanden.

Haydn heeft grote invloed gehad op de muziekgeschiedenis. In zijn vroegste werken was hij nog erg beïnvloed door de barokstijl, maar Haydn ontwikkelde zich tot een klassiek componist en met hem ontwikkelde zich de muziek in het algemeen. Hij stond aan de basis van de vorming van de vierdelige symfonie en droeg ook zijn steentje bij aan de ontwikkeling van de sonatevorm. Ook heeft hij het strijkkwartet gemoderniseerd, zowel naar de vorm als muzikaal (door de vier strijkers op een gelijkwaardig niveau te plaatsen). Hij schreef maar liefst 68 werken in dit genre. In onze tijd hebben vooral deze kwartetten de waardering voor Haydn hernieuwd. Zijn faam was tijdens zijn leven al zo groot, dat vele werken van tweederangscomponisten onder zijn naam werden uitgegeven, wat bij sommige stukken de identiteit van de auteur behoorlijk dubieus maakt.

Haydn is een heel rationalistische componist. Je zult nooit zeer gecompliceerde melodieën en ritmes tegenkomen bij zijn werken.

Haydns werken worden zowel aangeduid met 'opus'-nummers als met Hoboken-classificatienummers.